Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

NYT FRA DET GAMLE HELSINGØR

Nr. 3 / 2025

Formanden skriver

Desværre var litteraturlisten til min artikel i sidste medlemsblad om "Den glemte indvandring. Svenskere i Helsingør i 1800-tallet" ikke kommet med. Det betød, at jeg ikke fik krediteret Carsten Meyer for hans fine artikel om "Fremmede indbyggere i Helsingør 1801" i Museets årbog 2016. Det var den artikel, der inspirerede mig til at skrive om hele 1800-tallet. Den bragte tabel om svenskere er også derfra. Ved vores sidste bestyrelsesmøde tog vi derfor emnet om citatpraksis og kildeangivelse i medlemsbladet op til debat. For mange kilder fylder meget i et lille blad.

Praksis er herefter: Når artikler i bladet kræver referencer, kan de enten indskrives i selve teksten eller efter artiklen, dog max. 3 referencer. Hvis flere referencer er nødvendige, vil de kunne findes på hjemmesiden sammen med artiklen.

På et tidspunkt vil alle vores referater fra bestyrelsesmøder også blive lagt på hjemmesiden.

Museets årbog bliver ikke udgivet for 2025. Museet Helsingør satser i stedet på at lave en bog i forbindelse med Helsingørs købstadsjubilæum i 2026. Den vil vi købe og udlevere gratis til vores medlemmer. Bogen er beregnet til at udkomme på dagen for 600 året, den 2. juni 2026.

Jeg ønsker alle en god sommer!

Tom Sinding, Formand

Forsidebilledet *"Så sødt som i gamle dage" i Skibsklarerergården, Strandgade 91, onsdag – søndag fra 9. juli – 7. september kl. 11-16. Gratis entré. Kaffe, te og kage tilkøbes.*

NYT FRA DET GAMLE HELSINGØR

Charlotte Fenger (ansv.)
Alice Rohr (redaktør)
Torben Bill-Jessen
Jørgen Lind

Layout:
Maison-B

Tryk:
Nofoprint, Vallensbæk

Nyt fra det gamle Helsingør
udkommer med 4 numre om året

Stof til bladet sendes til
chafeng@hotmail.com
Deadline for nr. 4/2025
er mandag 22. september 2025

Helsingør Historiske Forening
Formand:
Tom Sinding - tlf. 2331 8605
Næstformand:
Carsten Rygaard - tlf. 2329 3633
Kasserer:
Flemming Jensen - tlf. 2254 0923
Sebastian Gyrst-Longsig Christensen
Ingrid Dora Jarnbjer
Søren Voller
Martin Davidsen
Jan Horn Petersen
Torben Bill-Jessen (suppleant)
Charlotte Fenger (suppleant)

Foreningens hjemmeside
helsingoerhistoriskeforening.dk

Kontingent for 2025:
250 kr. for enkeltpersoner
300 kr. for par
600 kr. for firmaer
Betaling kan ske på:
Reg. 2255, konto 1905 639 169
MobilePay nr. 307140

Et fajancefads rejse fra Verona til Helsingør

Ved læsning af nogle gamle indberetninger til Oldsagskommissionen af 1807 blev artiklens forfatter opmærksom på et italiensk fad fra 1500-tallet. For to århundreder siden var det i privat eje i Helsingør – og det eksisterer stadig. Her er historien (i forkortet udgave) om dets lange rejse.

Af Liv Appel, arkæolog

Det gamle fad befinder sig i dag i magasinet på Designmuseum Danmark (tidligere Kunstindustrimuseet), hvor jeg har nærstuderet og fotograferet det. Det vejer 638 gram og består af en 26,5 cm bred skål med afrundede sider på en lav, konisk fod. Den samlede højde er 5 cm.

Hele kar i byudgravninger er sjældne, da man dengang anvendte keramikken, indtil den gik i stykker og endte som potteskår. Dette fad er i overraskende god stand. Mest iøjnefaldende er oversidens maleri. Det er malet i stærke farver og forestiller et skib med hjelmklædte krigere, der nærmer sig en befæstet by, hvor det ved stranden modtages af en delegation af mænd med basuner og spyd. Den hvide bagside er bemalet med en blomsterranke omkring foden.

Fadet er fremstillet af italiensk tinglaseret fajance, såkaldt majolika. Ordet er afledt af øen Mallorca, der i senmiddelalderen og den tidlige renæssance fungerede som en slags transithavn for eksport af spansk keramik til Italien. En håndskrevet tekst oplyser, at fadet er fremstillet i Verona i 1547, og at motivets titel er *"Come Enea arivo in Italia"*, altså "hvordan Aeneas ankom til Italien". Billedet illustrerer den romerske forfatter Vergils digt om den trojanske sagnhelt Aenea, der ankommer med skib til Italien.

Kunsthistorikerne mener, at Giulio da Urbino dekorerede fadet, da hans signerede fajancer netop er kendetegnet ved stærke farvekontraster og rolige billedkompositioner. Giulio begyndte sit virke i hjembyen Urbino i La Marche i 1534, men flyttede til provinsen Rimini og videre til Verona, hvor han 13 år senere dekorerede "vores" fad.

Bagsiden af fadet fra 1547.

"Måske ubetydelig værdi"

Når fadet indgår i Designmuseum Danmarks samling af tidlige europæiske fajancer, skyldes det, at Nationalmuseet i 1901, i tråd med almindelig praksis, byttede det bort til det daværende Kunstindustrimuseum.

På Nationalmuseet tilhørte fadet den ældste del af samlingen, som indkom i de første år efter, at Oldsagskommissionen var blevet stiftet i 1807 og året efter opfordrede landets præster til at indberette alt, hvad de vidste om fortidsminder og oldsager. I Helsingør var det provst Knud Jørgensen fra Skt. Olai Kirke, der modtog kommissionens henvendelse. Selvom han havde virket i otte år i Helsingør, var han ikke i stand til at bidrage til oldsagssamlingen, for, som han sagde: "Det synes ikke, som Egnens Beboere have agtet Oldsager, som de burde".

Verona-fadet kom dog ikke fra en præst, men en privatmand: Johan Magnus Christian Weise. Følgebrevet dateret 25. august 1810 lyder således: "En Presenteer Tallerken, som forestiller Eneas Indtog i Rom Ao 1547 – Mahlet paa ordinair majolica Fayence, troer jeg, burde være varig nok til at opbevahres ibland Old-Sagernes Sambling, til hvis ende Jeg tager mig den Friehed i samme at oversende Dem. Skulle Deres Velbyrdighed ikke finde dette Biedrag værdig nok at indlemme samme? Da behag at passere dette stykke og hav den godhed at antage den God Villie for dets maaske ubetydelige Værdie".

Fadet blev 6. september 1810 forevist Oldsagskommissionen, som besluttede at indlemme det i oldtidssamlingen. Da det blev katalogiseret i 1842 sammen med de øvrige indkomster fra årene 1807-1816, hentede man oplysninger fra mødeprotokollen og Weises brev. Dog blev giverens titel ændret fra assessor til justitsråd i tråd med hans nuværende stilling.

Usædvanlig høj kvalitet

Sundtolden gjorde Helsingør til en rig by og tiltrak mennesker af mange nationaliteter. De nederlandske indbyggere var gennemsnitlig mere velhavende end de danske.

I Museum Nordsjællands magasiner opbevares over hundrede kilo keramik fra arkæologiske udgravninger i Helsingør. Størstedelen stammer fra den forsvundne bebyggelse på Sanden nord for Helsingør Havn. Sammenlignet med dem er fadet fra Verona af usædvanlig høj kvalitet.

20 % af keramikken fra udgravnin-

Italiensk Berettino-fad fra udgravninger på Sanden.

gerne på Sanden stammer fra Nederlandene, Tyskland, Spanien, Portugal, Italien og Kina. Dette står i skarp modsætning til de omkringliggende landsbyer, hvor man udelukkende benyttede lokal fremstillet keramik.

Kun lidt italiensk majolika i Helsingør

I de såkaldte arveskifter fra Helsingør, der er bevaret fra og med 1570'erne, kan man se, hvad de afdøde indbyggere efterlod sig. Det var kun de nederlandske indbyggerne, der rådede over den første majolika og kinesisk porcelæn i 1598. Da opgørelsen vedrører ejernes dødsår, er det sandsynligt, at disse eksotiske kar er erhvervet i løbet af 1580'ene og 1590'erne. Nederlænderne i Helsingør lagde stor vægt på at kunne tilberede og servere deres måltider på samme måde, som de var vant til hjemmefra. Dertil krævedes farvestrålende majolika, som de skaffede fra deres handelsforbindelser i Amsterdam, hvor man kunne købe varer fra det meste af verden.

Der er ikke fundet ret meget italiensk majolika i Helsingør. Fra Sanden har vi 23 skår, svarende til ca. 400 gram, hvilket udgør en meget lille del af importkeramikken. Skårene stammer fra mindst 12 fade af Berettino-majolika. Et af fadene er næsten fuldstændigt bevaret. Denne type majolika blev produceret på værksteder i Ligurien, det nordvestitalienske kystområde.

Fra Helsingør kendes kun ét skår fra et fad af samme type som Verona-fadet. Dets motiv er en skægget mand, der strækker armen frem, som bærer han en fane. *(Foto)* Dette fad er sikkert nået frem til Helsingør før 1658, da svenskekrigen satte en brat stopper for byens velstand. Det samme kan være tilfældet med fadet fra Verona.

Hvem var fadets ejer?

Johan Magnus Christian Weise (1739-1812) var ansat ved Øresunds Toldkammer på den nuværende Wibroes Plads. Han begyndte som kammerassessor i 1774 og arbejdede sig op til vikarierende toldkammerer (kasserer) i 1800 og endte i en fast stilling med titel af justitsråd i 1807.

I kraft af sit embede kom han i kontakt med mange fremmede søfolk, og han har haft rig anledning til at erhverve eksotiske ting. Men da han i sit brev til oldsagskommissionen giver udtryk for, at han ikke kender fadets værdi, er det

der var købmandsdatter fra København.
Familien Reusch boede i en større bygård i *Sophie Brahes Gade 6, (Foto)* som efter svigerfarens anden hustrus død i 1781 overgik til Weise. Da han sendte fadet til Oldsagskommissionen, havde han været enkemand i et par år og kunne frit disponere over det fælles bohave, inklusive eventuelle arvestykker fra hustruens familie.

Verona-fadet kan have tilhørt Weises hustrus familie i generationer. Et fad af denne kvalitet blev ikke betroet tjenestepigerne i køkkenet. Husets frue gemte den kostbare majolika i kisterne med linned i sovekammeret, og den blev kun taget frem ved særlige lejligheder.

usandsynligt, at han selv havde købt det.

Weise flyttede til Helsingør fra Slesvig og giftede sig året efter ansættelsen ved Øresunds Toldkammer med Susanne Margrethe Reusch (1750-1808). Hun var eneste datter af byens velhavende konsumptionsforpagter, Johannes Reusch (1722-1775), og dennes første hustru Drude Køster (død 1763),

Denne artikel er en forkortet udgave af artikel fra Museum Nordsjællands årbog: "Alle tiders Nordsjælland" 2022 (side 33-42).

FOREDRAG I EFTERÅRET 2025

Foredragene holdes på Dæk 2, Museum Helsingør. Kulturværftet i Helsingør sidste lørdag i hver måned kl. 13.30-15.30.

Der er gratis adgang for foreningens medlemmer.
Ikke-medlemmer betaler 80 kr.

Forhåndstilmelding er nødvendig for at undgå at overbookning.
Plads reserveres på: **https://helsingormuseer.dk/events/.**

Ved indgangen bedes medlemmer fremvise kvittering for indbetaling af kontingentet sammen med den gratis billet.

FOREDRAG I EFTERÅRET 2025

Lørdag d. 27. september:

Kongevejenes historie

Niels Storgaard Simonsen, cand.mag., historiker

Niels Storgaard Simonsen vil, som en del af vejenes historie, bl.a. fortælle om Fredensborg og Usserød Kongevejs historie. De første kongeveje var forbeholdt kongefamilien til stor forargelse for bønderne, der blev tvunget til at anlægge dem. Disse kongeveje var helt enkeltstående i Europa på den tid, og er af en historiker blevet betegnet som et "parasitisk forbrug af samfundets ressourcer". Arbejdet med at bygge Usserød Kongevej, gav i øvrigt anledning til et dristigt, men forgæves, bondeoprør mod den enevældige kongemagt.

De nye kongeveje, der byggedes i sidste halvdel af 1700-tallet, var derimod ikke længere forbe-holdt kongefamilien. Med indførelsen af bom-penge, der skulle bruges til vedligeholdelsen af vejene, gav det mening at give almuen adgang til også at benytte disse store landeveje.

Lørdag d. 25. oktober:

Slaget på Grønttorvet 1918

Søren Kolstrup, ph.d. historiker, forfatter

En novemberdag i 1918 standsede vrede arbejdere sporvognstrafikken ved Nørreport i København. Da en ung mand, Johannes Sperling, med rød fane sprang op på taget af linje 15, trak politiet træstavene, og demonstranterne knyttede næverne. Slaget på Grønttorvet blev en tre dage lang kamp med mange sårede og et propfyldt arresthus. Første Verdenskrig var netop slut, arbejdsløsheden tårnhøj, og overalt var der mangel på brød, brændsel og boliger. Jorden var gødet for revolutionære ideer. Der opstod krav om social forandring, som udløste en intens reformbølge til gavn for husmænd, arbejdere, boligløse og kvinder, der fik varig betydning i den historiske udvikling. Trods voldsomme spændinger i arbejderbevægelsen lykkedes det Socialdemokratiet i 1920 at konsolidere sig som den dominerende kraft i bevægelsen.

Da "Kongen" kom til Helsingør

I 2021 fik en gruppe maritimt interesserede i Helsingør viden om, at Krigsmuseet ville overdrage ejerskabet til nogle af deres museale både til interesserede, herunder en rejsechalup, et af sidefartøjerne, der havde hørt til det gamle kongeskib, hjuldamperen "Dannebrog". Rejsechaluppen gik under navnet "Kongen".

Af Dorrit Pedersen, Fil. Kand. i sociologi, med bifag i økonomisk historie og socialantropologi fra Lunds Universitet

Muligheden faldt på en gødet jordbund. Den senere formand for "Lauget Kongechaluppen", Jan Ibenhard, samlede en række interesserede omkring at få chaluppen til Helsingør. Man sendte en delegation til militærets garageanlæg i Korsør for at besigtige båden, bl.a. Jørgen Arildsøe og Søren Hansen fra Maritimt Værksted Hal 16, som vurderede, at chaluppens tilstand var så god, at den kunne gøres sejlklar. Efter ansøgning fra det nystiftede "Lauget Kongechaluppen" overdrog Nationalmuseet den 25. april 2022 "med Hofinventariets billigelse fartøjets ejerskab, frie brug og disponering til "Lauget Kongechaluppen".

"Kongen" ankommer til Hal 16. Foto Dorrit Pedersen.

Nogle af de faste frivillige håndværkere f.v: Ervin, Jørn Tribe og Jørgen Arildsøe. Foto Jan Ibenhard.

Den 25. april 2022 ankom chaluppen på lastbil med kran til Maritimt Værksted Hal 16 i Helsingør fra Korsør. Hal 16 var det helt rigtige værksted. Her var der samlet en række træskibsentusiaster, som restaurerede fartøjer, der hørte til den maritime kulturarv, så der var mulighed for at få råd og hjælp til det restaureringsprojekt, der forestod.

Kongeskibet og kongemagten

Det gamle kongeskib "Dannebrog" var bestilt af kong Christian IX og blev leveret fra B&W til Orlogsværftet i 1879 som en sortmalet hjuldamper på 60,65 m. Det blev monteret med flere sidefartøjer, herunder en dampbarkas-

Kongeskibet S/S "Dannebrog" 1879-1932. Foto KBH billeder.dk

se og rejsechaluppen "Kongen", der begge var bygget på Orlogsværftet. "Kongen" er smukt udformet og bærer præg af godt håndværk med kælen for detaljerne. Som præsentationsfartøj er den manøvrerbar og kan sejle hurtigt, selvom den "kun" har 12 årer.

Rejsechaluppen var oprindeligt udstyret med fodskammel og fodtæppe, hynderne var beklædte med olmerdug og guldgaloner og tofterne med klæde. Den tjente til at sejle kongefamilien og deres gæster til og fra kongeskibet, når det lå for anker eller bøje. Chaluppen var bemandet med 12 roere. Chaluproerne havde højere "rang" end de øvrige matroser, hvilket bl.a. betød, at de "sov i en anden bakke". Formentlig har de også haft andre privilegier. Dagligdagen ombord på kongeskibet var en blanding af løbende vedligehold og øvelser, f.eks. træning af kadetterne i kunsten at ro chalupper og repræsentation.

Fra 1880 og til Kong Christian IXs død i 1906 var kongeskibet med dets sidefartøjer og chalupper centrum for et utal af begivenheder og festligheder, der udspillede sig i København på Rheden, ved Bellevue, Toldboden og på Holmen. I Christian IXs regeringstid var der jævnlige besøg af tyske, russiske og engelske regenter, som alle ankom ombord på deres kongelige og kejserlige skibe, fulgt af deres flådeskibe, som lå opankrede på Rheden. Regenterne selv ankom til Toldboden i chalup. Mandskaberne blev sendt afsted i andre arbejdsbåde. Kongeskibet sejlede ofte de fremmede kongeskibe i møde, og værterne entrerede skibene fra en chalup.

Tur til provinsen – besøg i Helsingør

Det var ikke kun i hovedstaden, man interesserede sig for besøgene fra datidens europæiske stormagter. Besøgene blev omtalt i alle landets aviser, ligesom der jævnligt var konge- og fyrstebesøg i den danske provins.

Borgerne i Helsingør havde en særlig føling med de kongeliges udflugter og rejser. Man kunne jævnligt se "Dannebrog" runde Kronborgpynten og høre kanonsalutterne fra Kronborg. Helsingør var med sin banegård og havn et godt mødested for de kongelige og deres gæster, da man både kunne

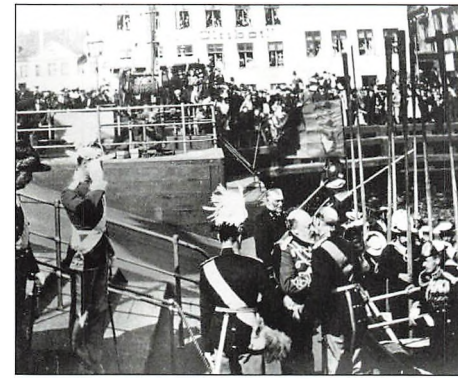

Kongebesøg i Helsingør, ca. 1900. Den britiske kong Edward (VII), den danske kong Christian IX, prins Fre-derik (VIII), prins Christian (X) og prins Hans hilser på hinanden. Museet for Søfarts billedarkiv.

ankomme med tog og skib og derfra drage videre til Fredensborg.

Den 8. september 1901 samlede Christian IX (som med rette blev kaldt "Europas svigerfar") familien i Helsingør. "Roskilde Dagblad" redegør for forløbet den 10. september 1901: "Den gamle konges store slægt stævner i denne tid til Fredensborg... I søndags var der i anledning af den engelske konges landstigning i Helsingør stor travlhed og trængsel i den lille by. Den engelske Kong Edward (Christian IXs svigersøn) var ankommet ombord på sit skib "Osborne", men landstigningen fandt først sted, efter alle de kongelige herskaber var ankommet til Helsingør med ekstra tog fra Fredensborg og København.... Under tonerne af den engelske nationalsang, og mens der saluteredes fra Kronborg og matroserne mandede ræer på de hosliggende skibe, steg Kong Edward ned i en med blåt beklædt lille chalup og sattes i land... Efter landingen modtoges han af kongen, Kong Georg I af Grækenland (søn af Christian IX), kronprinsen og kronprinsessen, prins Valdemar og Zaren og enkekejserinde Dagmar (datter af Christian IX) m.fl.... Efter hjertelige hilsener trak man sig tilbage til den nærliggende flotte banegård, hvor der serveredes en forfriskning, før et ekstratog førte dem tilbage til Fredensborgs idyl."

Efter Christian IXs død i 1906 overgik kongeskibet til Frederik VIII, som lod kongeskibet forlænge til 72 m. Efter hans død overtog Christian X skibet, og kort derefter blev kongeskibet lagt op igen, denne gang for at blive malet hvidt. Nedenstående billede viser kong Georg I ombord på det hvide skib kort tid inden hans død i 1913, stående ved et af sidefartøjerne.

Chaluppen på museum

Rejsechaluppen "Kongen" har som sidefartøj fulgt med "Dannebrog" gennem dets forskellige forvandlinger, fra 1894 til skibet blev lagt op i 1932. Det formodes, at chaluppen blev givet tilbage til Orlogsværftet i 1932, og det forlyder, at Kong Frederik brugte chaluppen indtil 1959, hvor den blev overgivet til Orlogsmuseet, hvor en gruppe entusiaster (bl.a. ansatte på Orlogsmuseet) dannede et travaljelaug ("Christianshavns Travaljelaug") og overtog ansvaret for brug og vedligehold. I 2016 kunne lauget ikke længere tage ansvar for vedligeholdet og gav chaluppen tilbage til Orlogsmuseet, som senere blev en del af Krigsmuseet.

Kong Georg I ombord på "Dannebrog", Laurits Tuxen, 1914. Olie på lærred. Kongernes Museum

Det tog mange timer at få fritskrabet chaluppen. Foto Jan Ibenhard.

"Kongen"s fremtid i Historisk Havn Helsingør

Chaluppen har siden 2022 været under tag i det Maritime Værksted Hal 16, hvor "Lauget Kongechaluppen" gennemfører et grundigt restaureringsarbejde: bord bliver skiftet, der bliver skrabet i bund og malet op. Man søger at finde tilbage til fartøjets oprindelige udformning og bruger så vidt muligt de oprindelige materialer, som historisk har vist sig holdbare.

Rejsechaluppen skal igen på vandet og ros standsmæssigt af 12 roere og en styrmand. Færdighederne skal præsenteres i Historisk Havn Helsingør. Der skal dannes lokale robesætninger, som kan udfordre hinanden i roningens kunst. "Kongen" skal ud at konkurrere med de aktive travaljelaug i Gilleleje, Lynæs og Christianshavn. Chaluppen repræsenterer et gedigent håndværk, som har vist sin værd ved at kunne stå mindst 130 år igennem.

Den er klinkbygget, en skandinavisk byggetradition, der er anerkendt som verdens kulturarv. Christian IXs rejsechalup fra 1894 repræsenterer en parentes i den europæiske historie, hvor stormagter kunne forenes med mindre magter gennem slægtskab. Det var en tid med stærke hierarkier og klassedeling, men også en tid med stolte traditioner til søs, som i dag kun af og til bliver demonstreret ved Tall Ship Races rundt om i verden, hvor de store sejlskibe præsenteres.

Skibsbevaringsfonden har godkendt "Kongen" som bevaringsværdig. "Kongen" kan dermed komme til at ligge side om side i Historisk Havn Helsingør som maritimt klenodie sammen med de øvrige nationale klenodier i havnen: "S/S Bjørn", "Fyrskibet Gedser Rev" og "Lodsbåden Helsingør". Alle bidrager de til fortællingen om en stor, men svunden historie.

Hofforgylderen og hans bestialske bedstefar

På Stengade i Helsingør bærer en ejendom navnet "Milans Gaard". En af ejendommens nuværende beboere, Jørgen Lind, har sammensat denne farverige beretning om Gabriel Ferdinand Milan, der lægger navn til huset, og ikke mindst om hans farfar, hvis sociale opstigen steg ham så meget til hovedet, at han til sidst mistede det.

Set udefra præsenterer ejendommen Stengade 22 sig beskedent i forhold til sine mere prangende naboer. Bag Stengade 22's prunkløse facade gemmer sig imidlertid et stykke spændende personalhistorie. Ejendommen bærer navnet "Milans Gaard" og er en bindingsværksbygning fra 1600-tallets første halvdel. Bygherre var den velhavende Christopher Holstein, som havde flere flere ejendomme i Helsingør.

I 1695 blev Stengade 22 "af ny opbygt" af toldinspektør Joh. Fr. Meyer. Herefter var gården på flere hænder, før G.F. Milan fra København 18. april 1747 købte gården og tog den i besiddelse.

Stengade 22, i 2025. Foto: Jørgen Lind

Stengade var allerede dengang byens førende. Den ældste selvstændige Helsingør-beskrivelse, er givet af præsten Ludvig Boesen i 1757. Han skriver bl.a.: "Steen-Gaden er [Helsingørs] fornemmeste... hele gaden har endog i Mands Minde været besat med Træer paa begge Sider, ligesom i en Deel udenlandske Stæder helst i Holland. Denne Gade beboes mesten af Magistraten og andre Kongelige Embedsmænd".

Tilbage til ejendommens nye ejer, københavneren med det fremmedartede navn. Hvem var han?

Gabriel Ferdinand Milan var på dette tidspunkt et halvt hundrede år. Hans titel var hofforgylder, hvis arbejde bestod i at lægge bladguld på f.eks. møbler, kandelabre, spejle og rammer. Vi ved, at han arbejdede sammen med en af danmarkshistoriens berømteste arkitekter, Niels Eigtved, på både Christiansborg Slot og Frederiksdal, hvor Milan "havde det finere Malerarbejde, der udførtes i Stueetagen".

Milan var en velstående mand, til dels takket være sine giftermål. Hans første hustru hed Anne Marie Jensdatter Mørch, og et år efter hendes død blev han i 1748 viet til Friderica Wesling (1714-94), datter af kammeradvokat,

Mens "Milans Gaard" kun breder sig over syv fag ud mod Stengade, har det store baghus ned mod Strandgade hele 22 fag. Foto: Jørgen Lind

kancelliråd Morten Wesling og Alhed Ingeborg f. Eisenberg.

I 1740 købte Milan herregården Marsvinslund i Midtjylland, og i hovedstaden ejede han to bygninger, den ene i Borgergade, den anden på hjørnet af Gothersgade og Møntergade.

Hvad der fik ham til at kaste blikket på Helsingør, står hen i det uvisse. Hvad vi ved er, at han i 1747 med sin familie flyttede til Stengade 22 i Helsingør, og at han 3. april 1750 blev udnævnt til viceborgmester i Helsingør.

Før 1682 var der ikke i lovgivningen faste regler for antallet af borgmestre og rådmænd (byrådsmedlemmer) i de enkelte købstæder. I kong Hans' stadsret var blot anført, at de købstæder "som behov gøres", måtte have to borgmestre og 10 rådmænd.

Den velbjergede viceborgmester købte i april 1752 en grund ved "Stranden" i Helsingør (i dag Strandgade 26) med tre skure eller lysthuse og kort efter huset Strandgade 29, som han lod nedrive for at bygge et nyt i 1760.

Milans formue kom også andre til gode. Da han var 66 år, og fem år efter at han havde taget sin afsked som viceborgmester, stiftede han og hustruen et legat. På Helsingør Rådhus blev opsat en tavle derom: "1767, 20. Marts skænkte Borgemester G.F. Milan og Hustru Frederikke Wesling 1300 Rdl. og Sidstnævnte d. 28. Okt. 1778 100 Rdl. til Helsingør Hospital."

Gabriel Ferdinand Milan døde i 1777, men hvor stammede han fra?

Milans forældre var Carl Friderich Milan (1676-1738) og Anna Marie Kesler (1676-1730), som boede på Fyn. Faderen tituleredes malermester. Parret fik fem børn, hvoraf det ældste var Gabriel Ferdinand Milan. Carl Friderich Milans far hed Gabriel Milan.

Gabriel Milan (oprindeligt: Don Franco de Tebary), der kom til verden ca. 1631 i Lissabon, tilhørte en estimeret portugisisk-jødisk slægt. I en årrække foretog han for det danske hof en række pengetransaktioner i Holland og udøvede også en slags spiontjeneste. Som belønning blev han udnævnt til generalfaktor i Amsterdam, hvor han både lagde penge ud for de danske myndigheder og forstrakte kongefamilien med betydelige lån.

Siden Karl Gustav-krigene havde

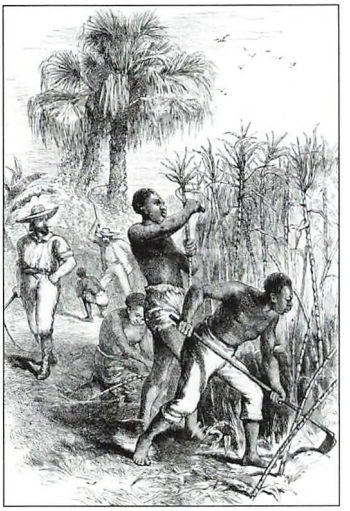

Sorte plantagearbejdere under skarpt opsyn. Engelsk træstik 1800-tallet

danskerne haft svært ved at betale Milan, hvad de skyldte ham, men stillede ham et godt offentligt embede i udsigt. I 1678 flyttede han med kone og 13 børn til København, og endelig, i 1684, fik Milan sin belønning: stillingen som guvernør over St. Thomas.

Både plantageejerne og de sorte slaver på St. Thomas gik nu to slemme år i møde.

I sit nye embede tålte Milan ingen indblanding i sin myndighed. Forgængeren i stillingen, Adolph Esmit, som han havde fået ordre til at sende hjem, smed han i stedet i fængsel for at presse penge ud af ham. Milan søgte på en næsten barnlig måde at tilfredsstille sin forfængelighed. Han kaldte sig generalguvernør, skulle tiltales Excellence og førte stort hus – 12 retter mad daglig.

Øen blev ledet af et råd, hvis medlemmer var Milan, en dansk købmand og en løjtnant på øens fort, som Milan erstattede med sin voksne søn, Felix.

I retten beklædte Milan dommersædet. En planter, Ferni, der i retten havde overfaldet sin modpart, hans egen slave, og grebet ham i brystet, dømtes af Milan til piskning ved pælen og til seks års landsforvisning – ikke af hensyn til slaven, men for den krænkelse, Ferni havde tilføjet guvernørens autoritet.

En bortrømt slave, Antonio, blev dømt til døden efter at være blevet pågrebet. Dommen fuldbyrdedes ved, at staklen blev spiddet levende på et spyd, stukket gennem ham nedefra. Overtrådte slaverne forbuddet mod at færdes ude efter mørkets frembrud,

Plantage med sukkermølle ved Frenchman's Bay på Sankt Thomas. Nationalmuseet

Henrettelsespladsen foran Københavns gamle rådhus på Nytorv. Kobberstik fra 1745

Dronning Charlotte Amalie med hofdværgen Elsgen, malet af Jacques d'Agar ca. 1680. Kongernes Samling

skulle de straffes med piskning og i gentagelsestilfælde have ørene skåret af eller hænges.

Rygterne om Milans misregime nåede endelig til Danmark, hvor de vakte så stor bestyrtelse, at orlogsskibet "Fortuna" blev sendt til St. Thomas for at hente Milan hjem til retsforfølgelse.

I desperation bejlede han til plantageejerne om støtte til at byde regeringen trods, bl.a. ønskede han deres hjælp til at skyde "Fortuna" i sænk, når det dukkede op. Han bejlede forgæves, og i stedet barrikaderede han sig på borgen sammen med en halv snes mand. Først efter flere døgn og med udsigten til, at borgen blev stormet af 70-80 soldater, overgav Milan sig.

Tilbage i København blev Gabriel Milan sammen med hustru og to børn, fruens husjomfru og en lille sort pige indsat i Kastellet. En undersøgelseskommission blev nedsat, og sagen mod ham gik i gang. I 1687 blev han dømt til fortabelse af ære, liv og gods. Højesteret stadfæstede dødsdommen i 1689. Mestermanden Andreas Liebeknecht svang sin bøddeløkse over Gabriel Milan på skafottet foran rådhuset på Nytorv i de tidlige morgentimer 26. marts 1689.

Efter at have siddet fængslet sammen med gemalen fik fru Juliane Regine Milan sin fulde frihed – hun havde ikke været anklaget for noget. I sin enkestand gjorde hun sig bemærket i København ved at fortælle vidt og bredt om forholdene i Vestindien, og hun klagede sin økonomiske nød i et brev til kongen.

Hun talte ikke sin sag for døve øren. Dronning Charlotte Amalie fattede stor sympati for fru Milan, som hun støttede. Hun tog sig også af sønnen Carl Friedrich Milan, som var 13 år, da han slap ud af Kastellet sammen med sin mor, og bekostede også hans uddannelse som maler. Og så er vi tilbage

ved hans ældste søn, Gabriel Ferdinand Milan.

Viceborgmester og ejer af Stengade 22, Gabriel Ferdinand Milan, døde i 1777. Sognepræsten, dr. theol. C.H. Bastholm, talte ved begravelsen om afdødes dyd, hans nidkærhed i tjenesten og opofrende sindelag over for de gamle og svage.

Friderica Milan, født Wesling, overlevede sin mand i 17 år. Hun gik bort i 1794. Før hun blev stedt til hvile i Sankt Olai, lå hun i sin store ligkiste hele 13 dage på "lit de parade" i sit hjem, sikkert i ejendommens fineste stue på 1. sal ud mod gaden.

Ejendommene i Helsingør samt møbler og diverse inventar blev solgt på en stor offentlig auktion, og i den anledning blev der trykt et katalog på 32 sider over inventaret. Hermed var Milanernes tid i Stengade 22 forbi. Men slægtens navn er gennem århundrederne forblevet knyttet til ejendommen.

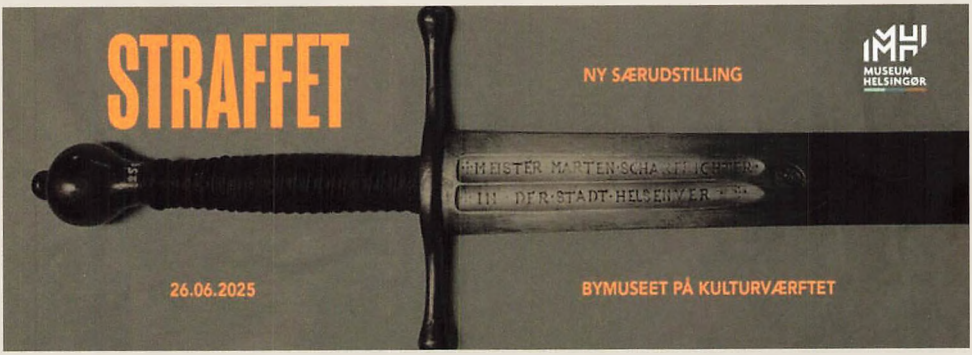

Bøddelsværd hjem til Helsingør

Marten Skarpretter - også kaldet Meister Scharfrichter - var bøddel i Helsingør i midten af 1600-tallet. Når han ikke foretog henrettelser f.eks. på pladsen ved Svingelport, hang sværdet i Rådsalen på Rådhuset.

Under Karl-Gustav krigene 1658-60 var Kronborg besat af svenskerne. Da krigen sluttede, fjernede svenskerne flere værdier som krigsbytte bl.a. springvand fra Kronborg og Frederiksborg Slot. Og altså også bøddelens sværd, som i modsætning til springvandsfigurerne ikke blev smeltet om til kanoner.

Sværdet kan nu ses i montre i udstillingen STRAFFET på Helsingør Museum, 2. sal i Kulturværftet. Det skal tilbage til Statens historiska museer i Stockholm, når udstillingen slutter ved udgangen af april 2026. Der er blevet støbt en kopi, så besøgende kan komme helt tæt på det 1,7 kg tunge sværd.

Udstillingen fortæller om datidens hårde straffe for forseelser, vi ikke ville regne for meget i dag, men som fik fatale følger for de straffede dengang. Og at straffene ofte ramte de, der i forvejen havde de dårligste kår.

ISSN 2794-3062